NAŠE ŘEČ

ROČNÍK XIII. ČÍSLO 10.

JOS. ZUBATÝ:

JSME V ÚZKÝCH.

Ptá se nás totiž jeden z našich čtenářů, není-li chyba říkati »jsem v úzkých, přišel, dostal jsem se do úzkých« a pod., a jak to rčení vzniklo. Dovedeme jakž takž odpověděti jen na první část jeho otázky.

Že by se nemělo po česku říkati *v úzkých býti,* čteme po prvé v 2. vyd. matičního Brusu (252); je to prý něm. »in der Enge sein«, správně se má místo toho říkati »býti v těsně, v tísni«. Brus sám odkazuje na své heslo ‚Enge', pod nímž čteme rčení »do těsna vehnati, v těsně býti« (zejména výraz *do těsna* je v starší češtině asi od konce 16. st. několikrát doložen, ale zanikl). Tuto výstrahu přejal Kott 4, 513, také Bačkovský a Zenkl; Brus sám ji neopakuje v 3. vyd., přísný Bartoš v 2. vyd. Rukověti správné češtiny na str. 194 a po něm Gebauer v Hist. ml. 4, 168 bez jediného slova výčitky uvádějí větu »byli jsme v úzkých« a Mašín do Slovníku českých vazeb a rčení stejně bez výčitky přejal rčení *býti v úzkých, přijíti do úzkých.* Vorovka v Strážci jazyka má rčení *do úzka se dostali;* snad se mu nezdály výrazy *v těsně, do těsna* dosti obvyklými, ale ani *do úzka* dnes snad nikdo neříká. Říkávalo se tak ovšem, třeba snad ne zrovna často. Z látky k akademickému slovníku známe doklady: »Ale však jen k tomu slouží (lék), že nemoc *do úzka* vhání« (1788, z Prokopiova překladu Tyssotovy Zprávy o zdraví, str. 327), z Jana z Hvězdy (Jarohněv z Hrádku 2, 126, z r. 1843) »Jako lvové, jako medvědi *do ouzka* vehnáni (vojíni) bránili se zuřivě«; a podobně čteme u Kukučína (Sobr. sp. 12, 43), jak starého mládence, jemuž přítel vyčítá, proč se neoženil, velmi mrzelo, »že ho Štefan tak zahanbil a *do úzkeho* vohnal« (s tím srov. verše »Přítel *v ouzku, l*áska svatá žene tě

i v jedovatá sídla k bratru na porobě« v básni V. Nejedlého »Karel« z r. 1835, str. 154). Je opravdu nesnadno říci, proč by výrazy *v úzkých, do úzkých* měly býti chybné; jejich představová podobnost s něm. ‚in der Enge, in die Enge' je přece tak přirozená (metafory založené na podobnosti duševní tísně se zúžením hmotným objevují se od pradávných dob ve všech indoevropských jazycích) a po nějakém vzoru jejich mluvnického tvaru se v okolních jazycích marně ohlížíme. Jedna věc by snad mohla na nich poněkud zarážeti: rčení *býti v úzkých, přijíti, dostati se, vehnati do úzkých* znějí trochu důvěrně a sotva bychom jich užili ve slohu vznešenějším. Ale co vše bychom musili prohlašovati za *nesprávné,* kdyby nám něco podobného mělo býti známkou *jazykové* nesprávnosti! Pořadatelé 3. vyd. matičního Brusu jistě dobře uvážili, než zrušili výstrahu nad těmi rčeními v 2. vyd. vynesenou; neznáme jejich důvodů, ale plně se srovnáváme s výsledkem, ke kterému dospěli.

Nesnadnější je druhá část otázky, na niž máme odpovídati. Není pochyby, že výrazy, o něž nám jde, patří k třídě zpodstatnělých jmen přídavných, podle Gebaura k adjektivům ve funkci substantivní (167). Původ zpodstatnělých jmen přídavných může býti dvojí: buď se přídavné jméno samo změnou mluvnického významu stane jménem podstatným, anebo se to stane tím, že bylo z původního výrazu, složeného ze jména podstatného a jména přídavného, přidruženého k němu jako přívlastek, vypuštěno jméno podstatné. V prvním případě lze mluviti o přímém zpodstatnění přídavného jména, v druhém o zpodstatnění vzniklém výpustkou (elipsou) jména podstatného. Dosti často bývá nesnadno říci, ke kterému z obou těchto druhů zpodstatnělých přídavných jmen patří slovo, o které nám právě jde. Výpustka jména podstatného je pravděpodobná, ne-li nepochybná, kde jazyk sám vedle zpodstatnělého přídavného jména má výraz plný v době starší nebo snad ještě v době přítomné (v jiném nářečí nebo i v témže nářečí jako možnou variantu); říkáme-li dnes na př. *důchodní* a víme, že se v starší době říkalo a psalo *důchodní písař,* říkáme-li *uzené, vepřová, mělnické* i *uzené maso, vepřová pečeně, mělnické víno,* snadně se domyslíme, které podstatné jméno ve výraze kratším je vypuštěno. Hůře je, říkáme-li na př. *mladé* (13, 56 n.), *zlé;* u abstraktních středních slov (jako *zlé, dobré),* jaká nalézáme měrou tak hojnou v jazycích indoevropských, snad usoudíme, že jsou to skutečné, přímé substantivisace jmen přídavných, již proto, že se obyčejně marně ohlížíme po jméně podstatném, které by při nich bylo původně stávalo, u slova *mladé* nedovedeme rozhodnouti, vzniklo-li snad také přímou substantivisací, či výpust-

kou nějakého podstatného jména (*zvíře, štěně, ptáče* a pod.). Původ zpodstatnělého jména přídavného výpustkou jména podstatného je již předem pravděpodobný u jmen rodu mužského nebo ženského, protože, nejde-li o jména označující osoby, jejich mluvnický rod jinak velmi nesnadně dovedeme vyložiti; u jmen znamenajících osoby jej ovšem dovedeme i při přímém zpodstatnění pochopiti jako výraz jejich skutečného pohlaví. Slova *milý, milá* s významem ‚milenec, milenka' jsou našemu mluvnickému citu jména podstatná (říkáme *můj milý, má milá,* ne *mně milý, mně milá,* jak bychom říkali, kdybychom v nich cítili jména přídavná); jména podstatná jsou nám i slova *mužský, ženská,* kde jich užíváme s významem ‚muž, žena' (můžeme je spojovati s přívlastkem, říkáme na př. »byl zde *nějaký mužský,* to je *divná ženská«*), a snad to byla přídavná jména přímo zpodstatnělá hned, když se jich počalo užívati s naznačenými významy; slovo *děcko* (= dětsko) již svým nesloženým skloňováním se snad spíše hlásí k dokladům přímého zpodstatnění; ale s plnou jistotou ani zde si netroufáme usuzovati. V dokladech, jaké nalézáme na př. v příslovích (jako »*chytrému* napověz, *hloupému* dolož«), snad budeme hledati spíše zpodstatnění vzniklé výpustkou slova, jako *člověk,* ale jisté ani to nám není; a i kde výpustka je i jinak pravděpodobná, při výkladu jednotlivých jmen velmi často vzpomeneme slov Gebaurových, že »příslušné k němu (ke zpodstatnělému jménu přídavnému) substantivum někdy snadno lze nalézti a přimysliti, někdy nikoliv« (167). Obtíží by přibývalo, čím dále bychom sestupovali do jazykové minulosti (vždyť bychom snad dospěli k dobám, v nichž podle mínění některých jazykozpytců ne-li všechna, aspoň velmi mnohá podst. jména vznikala zpodstatňováním jmen přídavných tak, že předměty nebo živé tvory primitivní člověk jmenoval podle jejich vlastností). Ale to by ovšem byly otázky, které jsou již příliš vzdáleny od našeho úkolu.

Někde mluvnický rod zpodstatnělého jména přídavného ukazuje cestu (vedle významu); čteme-li na př. větu, již Jungmann uvádí z Komenského, »dal mu, až *červená* vyskočila«, a víme-li, že krev je rodu ženského, snadně uhodneme, které slovo máme přimysliti. Zpíváme-li si »Zahrajte mi mou *litoměřickou«,* každý ví, že míníme píseň; žádáme-li v rozjařené společnosti známého vypravěče, aby nám pověděl nějakou *veselou,* ví, že jde o anekdotu, právě tak, jako ví babička, oč jde, škemrají-li děti, aby jim povídala nějakou *hezkou.* Rozumíme i přísloví »každý *svou* hude« (Bartoš t., kde je tiskovou chybou ‚bude') nebo větě »*jakou* budu pískati, *takovou* musíš tancovati«, ač zde o skutečné písně již ani nejde a místo přívlastků s plným významem jsou jen přívlastky

zájmenné. Ale čteme-li nebo slyšíme o někom, že je *v úzkých,* nebo že byl vehnán *do úzkých,* ani tvar, po stránce rodové indiferentní, ani význam nám nic nenaznačuje. Snad usoudíme, že v těchto výrazech sotva je přímá substantivisace rodu středního; 13, 67 jsme se aspoň dobrali poznání, že náš jazyk zpodstatnělým příd. jménům středního rodu v č. mn. nepřeje. Výrazy *v úzkých, do úzkých* tedy zařadíme asi do třídy zpodstatnělých příd. jmen vzniklých výpustkou jména podstatného; ale dále se dostaneme jen pouhými domněnkami. Abychom nekončili úplným odmítnutím odpovědi, předkládáme zde domněnky dvě.

Zpodstatnělá přídavná jména žen. r. vznikla v češtině často výpustkou slova *věc.* Říkáme na př. »to je *možná, jiná, divná*«, někde říkají i »to je *těžká, lehká, zlá, stará*« a p., a zase nalézáme v době starší i v lidových nářečích plnější tvary »to je *možná věc*« a p. (na př. v mor. písních »to něni věc možna«, » a to je věc možna«, »ach, kýž je mně možná, k tomu věc podobná, (s) svým synečkem mluvit dnes« Suš. 283; 628); podobně říkají Poláci plně i zkráceně na př. *można* (jest možno, dovoleno); *nie można; to (rzecz) niepodobna* (to je nemožno); *widoczna* (viděti, sloven. vidno), *że* . . . Zvláště v starší češtině nalézáme hojné výrazy složené ze slova *věc* a příd. jména, vyjadřující pojmy, jež my bychom spíše vyjádřili jediným podst. jménem významu abstraktního, na př. *veliká věc* (= množství) Kott 4, 582b; 7, 1007a; Hus (ve vyd. Erbenově 3, 109) napsal, že »bieda jest nedostatek *dobré věci*« (= dobrého); věta »siet za *velikú věc nestojí*« (Ev. Mat. s homiliemi 54a) znamená, že síť za mnoho nestojí, nemá veliké ceny; »pro *nižádnú věc*« (Rokycanova Postila, vyd. Šimkovo 1, 468) znamená naše »pro nic«; Hus (1, 330 Erb.) lat. sacramentum (= svátost) corporis Christi překládá slovy *posvátná věc* těla Kristova. Podobně se časem vyjadřuje i dnešní slovenština, na př. *dokonalá vec* u Timravy v Slov. pohl'. 28, 68 n. je naše ‚dokonalost', Kukučín (Sobr. sp. 13, 247) píše »Janko i ja trkotali sme až *milá vec*« (= žvanili jsme až radost). Takové výrazy se objevují i v pádech nepřímých ve významu příslovečném, na př. dosti často čteme *vší věcí* = úplně, ve všem (jako ve větě »tentoť [sv. Jeronym] mi jest v svatosti vší věcí roven« Jeron. Mus. 139), *žádnú věcí* = nikterak (»JKMt rozkazuje, aby [sporné strany] zachovaly pokoj mezi sebú . . ., žádnú věcí na sě nesahajíc« Arch. č. 4, 73 z r. 1475), »jimžto (Řekům) Bryzeida všecko vypravi (pověděla) *zřiezenú věcí* (zřízeně, správně), a protož všickni starší . . . laskavě ji přivítachu, slibujíce, že chtie rádi . . . (ji) *vší věcí* (lat. in omnibus) ctíti« Kron. Troj. 1468, 116a, »nechci se toho dopustiti, leč *celú věcí* (cele, úplně) aby příměří bylo, aneb nic« Arch. č. 9, 159

z r. 1476, *takú věcí* (tak, t. 6, 472 z r. 1417), častěji *noční věcí* = nočně, v noci a pod. I slovo *miera* se časem objevuje v podobných výrazech, na př. »ženská mysl... jest *neustavičné miery* (nestálá), *lstivú měrú* = lstivě, *žádnou měrou* = nikterak, *tou měrou* = tak, *v té míře* = tehdy, *v této míře* = nyní a p. (v. Gebauer, Slovn. stč. 2, 352; Jungmann 2, 450). A také z takových výrazů mohou výpustkou podst. jména vznikati příslovečné tvary jako *volnou, vládyckú* (způsobem vládyckým, pánovitým Arch. č. 21, 418 z 15. st.), »bohdaj *zlodějskú* zabit byl, *katovskou*« t. 13, 447 z r. 1511, »bodaj *lotrovskú, zlodějskú* zabit byl« Č. lid 20, 406 z r. 1541, »přišel na mne *s horkou* (pustil se do mne hněvivě), *s chytrou*« a pod. Snad by tedy nebylo nemožné, hledati původ výrazů *v úzkých, do úzkých* v bývalých plnějších výrazech na př. *v úzkých věcech, do úzkých věcí;* ale sami bychom proti takovému výkladu namítli, že neznáme ani jediného podobného výrazu s tvarem množným.

U Kotta je 7, 992 zapsáno rčení *jsou mu úzké* s přídavkem »(kalhoty = neví kudy kam) Us. Čce. Tkč.« Co znamená zkratka *Čce.*, z Kottových seznamů se nedovídáme; *Tkč.* znamená Jana Tykače, učitele (později ředitele měšťanské školy) v Č. Třebové, a poněvadž se tento Jan Tykač podle životopisu v Ottově Slovn. n. 25, 964 narodil 1. list. 1842 v Čelakovicích nad L., je pravděpodobné, že zkratka *Čce.* znamená jeho rodiště. Tykač byl pilný a vážný spisovatel a bez velmi podstatných důvodů nemáme práva se domnívati, že by tento jeho příspěvek k českému slovníku byl nějakou mystifikací. Rčení *jsou mu úzké, jest v úzkých, přišel do úzkých, vehnali jej do úzkých* se dokonale doplňují a shodují s významem, jaký k svému znění připsal Tykač. Byli bychom velice vděčni čtenářům, kteří rčení *jsou mu úzké* (anebo rčení tvarem mu podobná) znají, kdyby nám poslali zprávu, kde se tak říká. Tvar *jsou mu úzké* je ovšem stejně eliptický jako tvary *jest v úzkých* atd. Je-li tvar původní »*kalhoty* jsou mu úzké«, jest ovšem otázka, která Tykačovým výkladem není s plnou jistotou rozhodnuta. Vždyť ani není nemožno, že tvar *jsou mu úzké* sám není původní, že byl (snad jen pouhým žertem) ke známým tvarům *jest v úzkých* atd. přidělán. Ale představový kruh, do kterého by tato rčení podle Tykačova výkladu náležela, k jejich významu se hodí dobře: kdo neví v něčem kudy kam, cítí se jistě stejně nevolným, jako kdo je tísněn šatem nebo obuví. Najisto musíme předpokládati, že bylo vypuštěno podst. jméno tvaru množného. Takových výpustkových zpodstatnělých jmen přídavných není mnoho, ale jsou: dospívající děvče chodí *do tanečních,* později *do pokračovacích* (hodin), venku v květnu chodívají *na májové*

nebo *do májových* (pobožností), říkáme, že *domácích* už jsou doma, nebo že u nás byli *důchodních,* kroniky vypravují časem o nesvárech *mezi Staroměstskými* a *Novoměstskými* a pod. Patří-li rčení *je v úzkých* atd. do představového kruhu, do kterého je staví Tykač, máme volbu jen mezi spodky a botami nebo střevíci. O člověku, který si zakládá na dobrém bydle, říkáváme, že mu někdy ještě budou malé boty dost, t. j. že mohou přijíti ještě časy, v kterých se bude musit uskrovniti; a něco podobného by mohlo vězeti také ve rčeních *jsou mu úzké, je v úzkých* atd. Ať slovo, které si máme do původního tvaru domysliti, jsou kalhoty (spodky, poctivice) či boty (střevíce), jisto je, že původní rčení bylo posměšné, nebo aspoň žertovné; a odtud bychom si snadně vyložili, že rčení *je v úzkých* atd. nám ještě dnes znějí dosti posměšně a ne dost ušlechtile. A je-li tento výklad správný, plynulo by z něho, že původní tvary tohoto rčení byly asi *je v úzkých, jsou mu úzké;* teprv když se původní jejich význam zatemnil, mohly vznikati i tvary jako *přišel do úzkých, vehnal jej do úzkých.*

O stáří podobných rčení obyčejně víme málo, protože žijí spíše v denním hovoru a do písemnictví vnikají nesnadně a skoro jen náhodou. Již Jungmann zná z živé mluvy rčení »*nahnali mu do úzkých,* er ist in die Klemme gebracht worden, man setzte ihn in die Noth, in Verlegenheit, in Angst«; tento tvar asi původní není, a již podle nestejnosti významů, jež mu Jungmann přikládá (in Angst!), smíme souditi, že se tvary původnější zkřížily se rčením *nahnati (naháněti) někomu strachu (hrůzy),* jehož stáří je zaručeno jednak tím, že je Jungmann zná m. j. již ze slovníku Veleslavínova, jednak tím, že je bez újmy významu zkracujeme vypuštěním slova, které vystihuje nejpodstatnější část představy (říkáme prostě »ten mi nahnal!« a pod.).*) Rčení *býti v úzkých* a p. z doby starší doložiti nedovedeme, a nedovedeme ani rozhodovati, máme-li v nedostatku starých dokladů viděti důkaz, že vzniklo teprv v době pozdější, či máme-li si jej vysvětlovati tím, že jde o rčení rázu vulgárního, jaké zvláště v starší době nesnadně nalézalo přístup do písemnictví. Ani v době nové mnoho dokladů bychom neshledali; nejstarší doklad v látce k akademickému slovníku je z r. 1842; Prokop Ondrák napsal v překladu Manzoniových Zasnoubenců: »Již byl (Vavřinec) na tom, vrátiti se, by vel. pána do ouzkých vehnal a zřetelnou řeč z něho vynutil« (1, 42).

---

*) *Nahnati, naháněti strachu* bylo, jak se zdá, rčení již v starší době dosti časté; doklady Jungmannovy bychom mohli rozmnožiti několika jinými z Kroniky Turecké a z Gynterrodovy Cyropedie.

POSUDKY A ZPRÁVY.

Oswald Külpe, Úvod do filosofie. Podle dvanáctého vydání, jež upravil August Messer, přeložil Hanuš Sýkora. Předmluvu k českému vydání napsal prof. J. B. Kozák. V Praze 1929. Nakladatelství Melantrich. (Ostatek.)

Především sluší vytknouti, že se překladatel nedovedl při své práci vyhnouti jazykovému vlivu německého originálu aspoň do té míry, aby nepřekládal mechanicky a nevnášel tak do svého jazyka způsoby, jež nelze nazvati jinak než otrockým napodobením němčiny a jež se příčí duchu českého jazyka často tolik, že činí nesnadným a namnoze dokonce nemožným pochopiti myšlenku, čteme-li opravdu po česku. Jasně se tím jen dokazuje, že snaha vystihnouti originál co možná nejpřesněji dosahuje pravého opaku, je-li jen mechanická a není-li řízena a oduševňována znalostí jazyka mateřského i citem pro něj a zároveň pečlivou svědomitostí ve volbě výrazů. Chyby, jichž se překladatel takto dopouští, jsou hlavně dvojího druhu: buďto užívá českých slov, která neztratila dosud svůj konkretní význam, ve smyslu otřeném po způsobu jejich německých ekvivalentů, nebo jim dává smysl metaforický, který se vyvinul sice v paralelních výrazích německých, ale v duchu jazyka německého, a je proto v češtině jen umělým, násilným napodobením cizího vzoru a zbytečným novotvarem, protože vytlačuje staré, dobré a mnohem výraznější způsoby české. Vyjadřuje se tedy překladatel česky po německu. Ukáži to na příkladech.

Soustavně se klade sloveso *tvořiti* v otřelém smyslu něm. bilden, formen, ač v něm cítíme dosud jeho původní význam »vytvářeti, konati« a ač by na jeho místě stačilo prosté sloveso *býti*, na př.: jeho (Empirikovy) spisy tvoří nejdůležitější základ pro naše poznání antického skepticismu 161 m. jsou nejdůležitějším základem, a pod. 20, 35, 44 a j. Někdy způsobuje toto nesprávné užití slovesa *tvořiti* stilistickou nejasnost. Jak máme rozuměti na př. této větě na str. 133: »metody, které filosofie v obecném smyslu slova rozvinula, tvoří jistě zvláštní předmět logického badání«? Teprve když si představíme tuto větu v její německé podobě, porozumíme jí bez pochybností; a kdyby byl překladatel napsal správně česky, že »metody jsou předmětem logického badání,« nebylo by pochybností o smysle jeho věty vůbec. Podobně je tomu na str. 15 ve větě: »jedině (!) čistá filosofie tvoří to, co můžeme v pravém smyslu nazvat filosofií«; vytváří »to« či je »tím« ona

sama? A tak často, na př. na str. 15, na str. 20, 39 atd. Německým způsobem se v překladě užívá také slova *přirozeně* ve smyslu »ovšem, arci, jistě« a pod., na př.: představa vrhá přirozeně světlo zároveň i zpět na to, co . . . 127, a pod. často, na str. 309 dokonce tautologicky: s metafysikou padá přirozeně ovšem každý teologický názor metafysický, m. prostého *ovšem*. Slovesu *vykazovati* se dává smysl něm. aufweisen, na př.: realismus vykazuje bohaté dějiny 178 m. má; materialismus vykazuje první stopy noetického odůvodňování 205 m. jeví, projevuje, ukazuje, a pod. na str. 28, 67, 231 a j. Po německém vzoru zbavuje překladatel také příd. jm. *určitý* jeho pregnantního významu, užívaje ho zase ve smyslu něm. gewißer, na př.: jednoznačnost určitých projevů 57 m. některých; (noetika) pojednává o určitých zvláštních pojmech a soudech, které jsou společny (!) jen určitým skupinám vědním 42 m. o jistých pojmech a některým skupinám, a pod. velmi často (na př. na str. 1, 9, 10, 11, 23, 30, 53 atd.). Někdy je užito tohoto příd. jm. docela zbytečně, na př.: »nerozumíme tím (principy) určitý smysl, který jednotlivá slova a věty mají«; zde nejde o nějaký vymezený, určitý smysl, nýbrž o jakýkoli smysl, stačilo by tedy prosté substantivum. I tu ovšem často překladatel upadá až k stilistické nejasnosti, na př. mluví-li na str. 95 o »určité době«; má to snad znamenati dobu *jen* některou, určenou, či jistou, některou dobu, či dokonce každou dobu? Ono místo uvádím za příklad překladatelova umění: Mnohé z toho, co dnes považujeme za mravné nebo záslužné, bylo dříve posuzováno jinak anebo netvořilo (!) vůbec žádného úkolu lidské vůle (?). Ale také v určité době, jako na př. v přítomnosti, rozvíjí se otevřený a nevyrovnatelný spor různých směrů. Zde bychom musili dlouho hledat, abychom se dobrali přesného smyslu tohoto místa a onoho neurčitého »určitého« — anebo bychom musili sáhnout po německém originále. A tak je tomu zase bohužel příliš často, na př. na str. 137 (určité omyly = jisté, zajištěné nebo některé?), 178, 401 (určitá pravda = ?) a j. Správnému jinak českému výrazu *svého času, své doby* (= za svého času, za své doby, NŘ. II, 213) dává překladatel otřelý význam něm. formálního ‚seinerzeit', na př.: empirismus pojednával svého času o problémech 155 m. kdysi, dříve, někdy a pod. Nejasně stilisována je věta (str. 111): faktory, jež pro vznik uměleckého díla své doby mají velkou důležitost; jaký smysl tu má výraz ‚své doby'? Po vzoru němčiny se stírá význam rčení *na jedné — na druhé straně* a dává se mu smysl spojkového výrazu *jednak — jednak*, na př. (metafysika), která se dělí v kosmologii neboli přírodní filosofii na jedné a v psychologii, resp. filosofii ducha na druhé straně 21 (patrně se

tedy její prostředek nedělí vůbec, nýbrž jen dvě krajní strany!), a pod. 50, 53, 79, 175 a j. Výrazu *na druhé straně* se užívá podle něm. andererseits m. našeho *zato, avšak, naproti tomu,* na př.: na druhé straně nelze také tvrditi 29; m. *naopak, ale zase* a pod. stojí poněmčené *s druhé strany:* s druhé strany mohou však tyto pausy vésti právě k opačnému výsledku 175 (NŘ. X, 16; VIII, 312; VI, 22). Také slovu *řada* se bere jeho určitý význam v živém, čistém jazyce dosud trvající a užívá se ho zbytečně ve smyslu ‚větší počet, mnoho, několik'; tak v předmluvě III: (kniha) nebyla již řadu let na knihkupeckém trhu m. několik; nebo na str. 236: řada jiných atributů m. mnoho a pod. Německým způsobem se vyjadřuje čes. *především, hlavně,* výrazem »v prvé řadě«: Galilei stejně jako Kepler cítili se v prvé řadě filosofy 63, a pod. 24, 43, 81, 95, 401 a mn. j. Též adv. *rozhodně* má odbarvený význam něm. entschieden ve větě: prostředky vědy prý jí (metafysice) rozhodně nejsou k disposici 24 m. najisto, dojista, nikterak, naprosto a pod. Nečesky nakládá překladatel se slovesem *prodělati:* změny, které disciplina prodělala 52 m. zažila, kterým byla podrobena, kterými prošla a pod. Německé ‚es handelt sich um etwas' je zřídka přeloženo správně českým *jde, běží o něco,* zpravidla zase otrocky podle němčiny ‚jedná se o něco'; tak je tomu na str. 2, 17, 25 (jen o takovou metafysiku může se jednat), 35 (noetice nejedná se o to, jakým způsobem . . .), 195, 189, 157 a tak napořád. Slovesa *odpadnouti* (o. od někoho = opustiti jej NŘ. VII, 144; VI, 272; V, 283; IV, 143 n. atd.) užívá se ve smyslu otřelého něm. wegfallen: metafysika by odpadla 25 m. metafysiky by nebylo. Příliš časté sloveso *sloužiti* ukazuje na to, že také v něm našel překladatel pohodlnou, ale často chybnou náhradu za něm. formální ‚dienen': neslouží-li (noetika) k použití psychologie 38 m. nemůže-li psychologie užíti noetiky; za základní formu všech kategorických soudů slouží relace 56 m. základní formou jest, a pod. na str. 5, 17, 26, 68, 187 atd. Germánský vliv se jeví také v mechanickém opisování přísl. určení způsobu instrumentálem ‚cestou', na př.: jistota (!) poznání dobývá se cestou čistě filosofickou 8 m. čistě filosoficky; vyjádřiti cestou rozumovou 148 m. rozumově, prostředky rozumovými a pod.; cestou čistě logickou odvoditi 198 m. logicky; jeho odvození (t. tvrzení) cestou závěru 54 m. závěrem; metafysika získává cestou tušení mnohé vymoženosti 27 m. tušením. Něm. »ohne weiteres« se překládá dost řídkým, než naprosto nežádoucím otrockým ‚bez dalšího': je bez dalšího patrno 28 m. samo sebou; přehled filosofických disciplin potvrdil nepředpojatému čtenáři bez dalšího námitky, které . . . 134; což zde můžeme bez dalšího učiniti 212

(= hned?), a pod. 207, 316 a j. Něm. způsobem se užívá sloves *nahlédnouti* (nelze nahlédnout, proč 222, 219, 316 a j.) m. *uznati* n. *poznati, pochopiti; spadati* (fenomenologie nemůže spadati v jedno s psychologií 44 m. splývati, pod. 64; srov. NŘ. V, 48), *nacházeti se* (hmota nachází se ve stavu napětí 212 m. jest; vztahy, v nichž se reály mezi sebou nacházejí 217 m. jsou, trvají; v stejné situaci nachází se sociologie 17 m. jest atd.), *následovati* (z toho následuje, že 215 m. plyne, vyplývá), *platiti* (platiti zač 15, 30, 58, 81, 92 atd. m. býti považován, pokládán zač a pod.), *sestávati* a *spočívati* (svět, sestávající z atomů 62 m. složený n. skládající se; eudaimonie spočívá v pravém užitku 370 m. záleží, a pod. 14, 16 a j.), také slov *bezprostřední, bezprostředně* a pod. se užívá zbytečně podle něm. vzoru v obroušeném významu (bezprostřední nástupci Kantovi 37 m. přímí; dáti bezprostřední podnět k návratu 38 m. přímý, a pod. 39, 56, 57, 58 a j. velmi často; soud se vztahuje bezprostředně na filosofa samého 57 m. přímo, a pod. 78, 81, 82, 92 atd.); *dotyčný* a *dotčený* ve smyslu něm. der betreffende působí zpravidla jenom myšlenkový zmatek (na každém místě země nutno spíš používat jiné geometrie, jež závisí na dotyčném fysikálním stavu 67 m. na fysikálním stavu onoho místa; vedle toho se jím (spiritualismem) podporuje blud, jakoby (!) o reální povaze svého předmětu neměla rozhodující slovo dotčená odborná věda 222 m. příslušná věda, a pod. 138); sloveso *postrádati*, jež má dosud zvláštní citový obsah (NŘ. V, 129 n.), stává místo prostého *nemíti* (z prázdných obsahu postrádajících pojmů 22 m. nemajících, nemůžeme postrádat třídění 17 m. býti bez třídění a pod. 198 a j.).

A k tomu tedy přistupují ještě nesprávné metafory, na př.: *přehnaně* užívati něčeho 124 m. přes míru, nemírně; doporučuje se, abychom různé jeho (materialismu) formy přehledně uspořádali a z nich ony *vyzdvihli*, jež mají metafysický význam 222 a pod. 225, 170 m. všimli si oněch, upozornili na ně a pod.; (filosofická psychologie) *navazuje* na psychologii odbornou 83 m. rozvíjí ji, je jejím pokračováním n. opírá se o ni (co z toho měl překladatel na mysli, nelze z jeho stylisace ani z kontextu dobře poznat), a pod. 88, 97, 110, 147 (kde se k ní [hrubé moci] nepřipojí vedoucí a navazující myšlení = ?). Správně je užito tohoto slovesa jen v jediném případě: navážeme tedy v dalším (!) nit opět tam, kde jsme ji při posuzování psychologických směrů pustili 78, jen tímto způsobem lze metaforou užíti slovesa *navázati;* v duševním životě poznávajícího *se odehrávajících* aktů (!) 154 m. aktů, jež se dějí n. uskutečňují; změny, které se uvnitř jednotlivých věd odehrávají 27 a pod. 20, 153 m. dějí; dění ode-

hrává se v jedné substanci 236 m. koná se, uskutečňuje se atd.; vedle toho *hrál* větší *úlohu* spor 49 m. byl významnější, důležitější, účinnější a pod., subjekt hraje úlohu lhostejného místa (?) 54 (jaký je smysl?) a pod. 50, 386, 175, 81 atd.; může potom (to), co jsme řekli, *přicházeti v úvahu* pro vznik dějů 230 m. míti význam 174; *vzíti zřetel* k obtíži 183, 154 m. hleděti; *vyvolati odezvu* 155 m. vzbuditi, způsobiti odpor.

Jinou skupinou jsou germanismy, které vznikly tím, že německé výrazy byly nahrazeny mechanickými napodobeninami českými, často nesprávně, ale vždy zbytečně utvořenými, protože bylo možno užít místo nich starých a dobrých slov českých. Tak čteme v překladě Sýkorově stále o *výlučné* službě, *výlučném* směřování 352 a j. m. výhradní, naprostý, adv. *výlučně* 161 a j. m. výhradně, jen a pod. (správně je psáno *výhradně* na str. 208); *docíliti* 24, 80, 122, 174 a j. m. dosáhnouti, dosíci; v ohavných nestvůrách typu *spolupůsobiti* a *znovubudovati* je tu bohatý výběr: spolupůsobiti 122, 146, 218 a často m. pomáhati, přispívati, spolupracovati 125, spolutvořiti 190, spolustavěti názory na jeden stupeň 159. Stejně mechanicky si utvořil překladatel podle něm. originálu složeniny *všeoduševnění* přírody 69 m. oduševnění celé, veškeré přírody, *samovývoj* Boha 123, 199 a j. samostatný, z něho samého vycházející vývoj, a podobně *samopohyb* 51 a j. m. samostatný pohyb, *protiobraz* 51 m. odraz, odlesk, *trojdělení* 14, 61 m. trojí dělení atd. V záplavě germanismů nechybí ani *samozřejmě* 4, 91, 134 m. ovšem, arci a pod. (NŘ. VII, 24), *očividný* v předml. III, 138 a j. m. zřejmý, patrný, *očividně* 17, 22, 127, 217 atd. m. zřejmě, ovšem a pod.; nechybějí ani líbezné nesmysly »z německého vzaté«, jako je *zapříčiniti* něco 231, *zapříčiňovati* 36 m. způsobiti, působiti, *ovlivniti, ovlivněný, ovlivnění, ovlivňovati* a pod. 29, 65, 117, 175, 178, 398 atd. m. řiditi něco, působiti na něco svým vlivem, *předšetření* 15, 180 a j. m. předběžné badání, zkoumání, *předvědomosti* 5 m. předběžné, předchozí vědomosti, *v logickém ohledu* platné podmínky 41 m. s logického stanoviště, a pod. 211, *v tomto ohledu* je poučno (!) srovnávat 28 m. po té stránce, děliti směry *ohledně* otázky po zdroji 142 se zřetelem na otázku nebo docela prostě podle otázky atd. Německý vliv se jeví i v rozličných obratech jiných: předpoklady nesmějí *doznat* žádné změny nebo přetvoření 43 m. nesmějí být podrobeny změně anebo ještě prostěji: nesmějí být změněny, 64, 117, 219 a často, na str. 179 dokonce *doznati* rozhodného výrazu a na str. 235 *nedoznati* důkladnějšího zpracování m. dojíti, nedojíti; chybné je toto sloveso i ve větě: to nám nezaručuje, jak *doznáváme,* realitu 297 m. přiznáváme; nevýrazné sloveso *odstra-*

niti vytlačuje často výrazy mnohem přesnější, na př. odstraniti nedostatky 384 m. nahraditi, napraviti, odstraniti pojem hmotné substance 150 m. zrušiti, zavrhnouti, a pod. 42, 137, 144, 215 a j. velmi často; také slovo *záležitost* lze často nahraditi českým slovem věc (na př. pravda je záležitost čistě individuální 160 m. věc a pod. j.). Se zálibou užívá překladatel přísloveč. určení *v celku* m. *celkem,* nejsa si vědom toho, že oba tyto výrazy zaměňovati nelze, protože každý z nich vyjadřuje něco docela jiného (NŘ. VIII, 17, 186; I, 314) — byl patrně zase veden svým německým vzorem (in ganzem); tak píše na př. v celku shodné vjemy (!) 177 m. celkem (či snad opravdu ve svých částech shodné nejsou?), možno v celku říci 141 a pod. 4, 142, 177 a j. Podezřelým z něm. vlivu činí i svá přehojná rčení *v každém případě* a *v žádném případě;* nejsou to rčení chybná, ale jsou na svém místě jen tam, kde je třeba vyjádřit naprostou nemožnost výjimek, tedy v případech zvláštních; užívá-li se jich však téměř na každé stránce mechanicky jako otřepaného refrénu, stávají se zase germanismem, neboť se jim dává význam formálního něm. jedenfalls, keinesfalls, které česky vyjadřujeme prostým *vždycky, nikdy* a pod., tak je tomu na str. 26, 73, 78, 98, 134, 174 a mn. j. Vůbec nerozumí překladatel českému slovu »většina«, neboť jím překládá něm. Mehrzahl i tam, kde nejde o větší díl něčeho, nýbrž prostě o množství, mnohost, a tak svým překladem myšlenku zatemňuje až do nesmyslnosti. Na př.: kdo mluví o mnohosti jsoucna, nemíní tím veškerenstvo, nýbrž jeho části, a nepůsobí žádné logické těžkosti klást vedle jedinosti celku většinu jeho částí 197; zřejmě je tu *většina* popletena s *mnohostí,* zase ovšem jen proto, že překladatel tlumočí svou předlohu s hříšnou bezmyšlenkovostí. A podobně o dvě stránky dále: Jedinost krásy snáší se právě tak s mnohostí krás, jako jedinost pravdy s mnohostí pravd. Volba superlativu na tom ničeho (!) nemění, protože není odporu v tom, mluvíme-li o většině nejkrásnějších a nejlepších bytostí 199 m. o několika bytostech, o větším počtu jejich, o mnoha a pod.

Německým vlivem jsou porušeny i některé vazby: zodpověděti otázku 133 m. odpověděti k otázce a pod. 164, 196, 402 a j.; všem konstrukcím musí předcházeti šetření 23 m. všechny konstrukce, a pod. jinde; odpověď na otázku děkujeme kriticismu 151 a pod. 34, 399 a j. m. děkujeme za odpověď; odvislost jazykovědy od psychologie 134 a pod. 43, 134, 172 a j. m. závislost na psychologii (jindy správně: na činitelích nezávislé poznání 152, pod. 181 a j.); jednoduchost přinesla sebou (!) násilnost v pořádku 123 m. způsobila. Nesprávně se užívá slova *vzdor* ve smyslu před-

ložky *přes* n. *proti:* vzdor výsledkům odborných věd 29; zbytečně se píše ‚učiniti při příležitosti rozboru‘ 54 m. při rozboru; věda pracující pomocí bezvadné metody 26 a pod 97, 190, 219 a j. m. správnou metodou; až na málo výjimek 141 m. kromě; dogmatismus už víc nevystoupil 159 m. už nevystoupil nebo více nevystoupil; z něho (prajsoucna) vzniká následkem sebepoznání protiva 237 m. poznáním sebe; a sice 8 m. a to; na to 30 a j. m. potom a pod. Germánskému vlivu třeba přičísti také oblíbené a prázdné rčení překladatelovo ‚jako takový‘: praktická metafysika je etický směr a jako takový náleží k pojmům 202 m. a touto svou vlastností, pro tuto svou vlastnost, anebo prostě bez jakéhokoliv zvláštního spojování: je etický směr a náleží atd., pod. 99, 112, 109, 218, 229 atd. velmi často, obyčejně úplně zbytečně; zbytečně se klade podle němčiny osobní zájmeno *on* a zvratné *svůj;* (Hegel) líčí růst poznání, až ono najde své dovršení 15 (pod. 9, 10, 25, 148, 181 atd.) m. až do chvíle, kdy dosáhne vrcholu a pod. Zájmena *tento* se velmi často užívá něm. způsobem, na př. na str. 44 (učebnice Melanchtonovy, jež tento sepsal), 68, 113 atd. Nepěknými germanismy jsou též nesmírně hojná příd. jména na *-telný* v přísudku: vědecká metafysika je myslitelná 43 m. lze si ji myslit, nejsou-li vnímatelny atomy 316 m. nelze-li je vnímat, toto hledisko je neudržitelné 220 m. nelze je udržeti, duše není odvoditelná ze hmoty 211 m. nelze duši odvodit a podobně na každé stránce. K nim se druží neméně hojná podstatná jména slovesná, jež jsou překladateli zase mechanickou náhradou za něm. zpodstatnělé infinitivy, na př.: logika nedává nám možnost k naznačení rozdílů 138 m. možnost naznačiti, neschopnost rozeznávání barev 177 m. neschopnost rozeznávati, a tak velmi a velmi často na újmu zřetelnosti, neboť se těmito podst. jmény slovesnými zvětšuje ještě abstraktnost spisu. Na vrub německé předlohy patrně třeba klásti také překladatelovu nemírnou zálibu v bublinovém slovíčku *kdyžtě.* O něm už bylo mnoho napsáno v NŘ., prvním ročníkem počínajíc, takže bych jen dříví do lesa nosil, kdybych se o něm znova rozpisoval. Chci jen upozorniti na to, jak i tato »perla« je příznačná pro způsob Sýkorovy mechanické práce: klade spojku *kdyžtě* obyčejně m. příčinného *protože, neboť* (131, 190, 195 atd.), ale často také tam, kde se vůbec nelze dobrati jejího pravého smyslu a kde si patrně ani překladatel nedal práci, aby si jasně rozvážil logickou souvislost vět, na př.: navazujeme tu potud na empirickou skutečnost, kdyžtě chceme dospěti k jasné podstatě 112 (kdyžtě = protože či pokud?); ještě více se doporučuje postavit ji (teorii hodnocení) vedle noetiky, kdyžtě nejen poznání hodnot,

nýbrž tyto samy (!) mají býti zkoumány 98 (= protože n. jestliže?); přísné vědecké poznání všech takových skutečností je možné, kdyžtě se všechny pojmy dají na nich přezkoušeti 44 (= neboť? jestliže? když?), a pod. 123, 179 a j. — Také souvětí podmínkové, připouštěcí i příčinné si upravil překladatel podle něm. originálu tím, že zpravidla vkládal do věty řídící nějaké opěrné slůvko (pak, tu, tedy, tož, potom a pod., něm. so, dann, NŘ. VII, 242; VI, 272; V, 77 a j.); tak je tomu na př. na str. 29, 42, 78, 79 a j. (-li . . ., tož), 82, 88, 92, 95 a j. (-li . . ., pak), 211 a j. (-li . . ., tedy), 28, 43, 149 a j. (kdyby . . ., pak), 228 a j. (kdybychom . . ., tu), 209 a j. (kdyby . . ., tedy; kdyby . . ., tož), 163 a j. (jestliže . . ., tedy), 49, 223 a j. (i když . . ., tož), 210 a j. (ať . . ., tož), 43, 107, 109, 212 a j. (jelikož . . ., tedy, tož, tu) atd. A také zde se setkáváme s frázovitými, nepromyšlenými konstrukcemi větnými, jež mají docela jinou logickou souvislost, než ukazuje forma, kterou jim dal překladatel. Zvláště si oblíbil spojku *-li* pro tuto papírovou funkci. Tak stává *-li* místo spojky příčinné, na př.: Kant se mýlil, domníval-li se, že metafysika byla by možná jen jako věda a priori 24 m. když, protože se domníval (nejde zde o podmínku: Kant se tak opravdu domníval a překladatel to ví; tedy nikoli, že se K. mýlil v tom případě, jestliže se domníval, nýbrž protože se domníval); a podobně: je nesprávné, považuje-li Kant metafysiku za učení o transcendentnu 28 m. když, že; definuje-li Hobbes filosofii jako poznání příčinné souvislosti, tož zdá se tu působiti ještě nazírání středověké 8 m. v tom, že H. definuje n. když H. definuje; a podobně na str. 17, 155, 754, 73 atd. (NŘ. IX, 215). Jindy jde o jinou záměnu, na př. se spojením relativním: odvážila-li se psychologie pokusu o důkaz . . ., tož bylo jí nyní dokázáno, že . . . 22 m. psychologii, která se odvážila, bylo nyní dokázáno, a pod. ještě dvakrát na str. 22, potom 150, 162, 186 a často; se spojením způsobovým n. účinkovým: nezná-li dogmatismus žádných hranic vědění, není naopak pro skepticismus žádných hranic nevědění 159 m. jako nezná dogmatismus . . ., tak není atd., a pod. na str. 163; a jestliže už dříve vyslovili Schelling a Schopenhauer zásadu . . ., tedy tím dali výraz nazírání kritickému 153 m. tím, že vyslovili, dali atd.

Ale i mimo německý vliv hřešil překladatel v mnoha věcech proti českému jazyku. Rád užívá šablonovitých výrazů z »papírové« češtiny, na př. patřičný 67 a j. m. náležitý, ozřejmiti úvahy 57, 80, 141 a j. m. objasniti, vysvětliti a pod., opodstatněný 127, 189 m. odůvodněný, usoustavnění 54 m. uspořádání, uvedení v soustavu a pod., porovnávat navzájem hypotésy 168

(a pod. 108) m. srovnávat; v té které době 95 (a často) m. v té neb oné době (NŘ. XII, 233; VIII, 244; VII, 133 n.). Téhož původu jsou hojné složeniny s *bez-:* bezdůvodně jednati 325 m. bez příčiny, bez důvodu; bezúspěšná hra 160 m. neúspěšná, marná; bezesporný 91 a často m. jasný, určitý, jistý, bezpečný a pod.; adv. bezesporně 10 a j.; bezesporu 52 (jindy psáno odděleně beze sporu 40 a j.) m. jistě, najisto; bezpočetné atomy 199 m. nesčetné, nesčíslné atd. Řeč periferie připomíná věta: metafysika si musí dát líbit, bude-li odstrčena 29 m. musí strpět.

Velmi překvapuje u překladatele filosofického díla, že si leckdy není ani vědom smyslu slov, jichž užívá. Proto se mu stává, že užije výrazu nenáležitého, který nevyjadřuje to, co má překladatel na mysli, a tak ovšem často se musíme teprve dohadovat smyslu některých míst, tím spíše, když překladatel je značně neobratný také ve spojování slov ve větné celky. Tak na př. místo výrazu ‚nevědomá činnost‘ 216 (číhá-li dravec na svou kořist, má percepci, zážitek, nikoli však apercepci, pokud o této činnosti neví, ji nevnímá, pokud mu tedy zůstává nevědomou) má být patrně *neuvědomená;* a podobně je ‚dočasný závěr z nich (výsledků) odvozený‘ 29 m. zatímní, prozatímní; bytování 196 ve význ. ‚existence‘ m. bytí; činění 21 (metafysika jedná o povaze bytí, dění a činění) m. jednání, konání; snaživá a působící síla 217 m. činná, snahu projevující a pod. Není uhlazené, píše-li se ‚úloha, kterou si metafysika na sebe béře‘ (!) 25, neboť »bráti si něco na sebe« říkáme jen o oblékání. Zaměňovány bývají také spojky. Tak m. *nebo, neboli* zpravidla stává *či* (praktická filosofie či estetika 9, a pod. často; *tak jako* — *tak* m. *třebas* — *přece* a pod. (tak jako pro následující přehled dnes platných filosofických disciplin uspokojující definice pojmu filosofie nepotřebujeme, tak nemůžeme postrádat třídění, jež by našim potřebám vyhovovalo 17); *nejdříve než* m. *dříve než* (samozřejmě (!) musejí býti materiální předpoklady nejdříve získány, než mohou býti systematicky uspořádány 42) a pod. K tomu přistupují rozmanitá jiná slova pochybného charakteru, na př. nerozporné představy 46 m. představy, jež nechovají rozporu, vnitřního sporu; zračitá věc 224 m. viditelná; věc myslivá 215 za lat. res cogitans m. myslící; myslivý akt 210 m. akt myšlení; mezerovité zprávy 125; mezerovitý děj 237 a j. m. kusý, neúplný; odezva 155 m. odpor (‚vyvolati odezvu’ m. vzbuditi, způsobiti odpor); prožitek 186, 190 m. zážitek; bytnost 215, 217, 218 a j. (na př. reály, netělesné bytnosti a pod.) m. bytost atd. Není tedy divu, že najdeme v této lexikálně rozdivočilé řeči i místa, která připomínají svou nejasností věštby pythické, na př.: a priori znamená proň (Kanta)

často ještě (i když jen zárodečně) vrozenou duchovní državu 36 m. jen v zárodku, jako zárodek; hopkavě-aforistická forma náhodných myšlenek 26 (= ?); nejedná se (!) při proměnlivosti rozsahu filosofie o nános látky 17 m. hromadění, rozmnožení? (stilisace tohoto místa je vůbec záhadná); obory, v nichž jsme zvídavě činni 157 (= ?) atd. O jiných nejasnostech podobného druhu bude řeč ještě dále. — Tato významová neurčitost překladatelova slovníku vedla patrně také k některým zbytečným tautologiím, na př.: máme co činiti pouze jen s jednou maximou 200 a pod. 206 a j., stejně shodně posuzovati 312, návrat zpět 222, aby byly (bytosti) schopny a s to, nésti 316 a j.

S ní souvisí zároveň nejistota o kmenoslovné stránce mnoha slov. Tak se střídají často v stejném významu tvary: hodnotný soud a hodnotní soud 98 a j., reální vědy a reálné vědy 172 a j., mravní chování a mravné chování 87 a j., ideální a ideálný 181 a j., výhradní a výhradný 8, fenomenální a fenomenálný 30, vnitřní a vnitrný 93, 200 a j., transcendentní 190 a j. a transcendentální 152, konsciencionalismus, konsciencionalistický a konsciencialismus, konsciencialistický 173 atd.

Mnohdy se zbytečně užívá cizích slov: akceptovati názor 140 m. přijmouti, totální n. částečná neschopnost 177 m. úplná, konsekventně 68 m. důsledně, nejsme žádné mašiny 26 m. nejsme stroje, separátně pojednávati 131 m. odděleně, zvlášť a pod.

Po stránce syntaktické třeba vytknouti, že překladatel píše ‚materialismus pozbyl jakýkoli význam' 312 m. pozbyl významu. Přestřelující snaha vyhověti spisovnému usu a neznalost pravidel zároveň způsobily, že překladatel klade gen. záporový přes míru, na př. volba superlativu na tom ničeho nemění 199 m. nic, a pod. 56, 188, 218, 219 a j.; neexistuje samostatné oblasti filosofie a její kritické práce 169 m. samostatná oblast a kritická práce; pojmů květin a zvířat naproti sobě lze těžko ohraničiti 56 m. pojmy; abychom jich (t. předměty) vůbec pozorovali 178 m. je. Stejně přes míru se klade gen. m. ak. i jinde: (idea) nalezla všeobecného uznání 66, pod. 133; (směr) může jeden druhého doplňovat 53; vysvětlovat jednotlivých svalových kontrakcí a motorických nervových záchvěvů 258 a pod.

Také v užívání zájmen se projevuje často nejistota. Na vrub nepochopených brusičských předpisů třeba patrně klásti vynechání ukazovacího zájmena ve spojení: Herbert je názoru, že 92 a 93 m. je toho názoru. Zájmena *jenž* se užívá často m. relat. věcného *co,* na př. něco cizího, k němuž máme přístup 219 m. k čemu, to, jehož přirozenost 196, a pod. 215 a j. Někdy bývá zá-

jmeno 1. os. m. zvratného zájm. (po způsobu německém?), na př. podle mého jazykového citu rozdělil bych 163 m. podle svého, pokládáme náš vnitřní život za ovládaný 221, a pod. 79, 185, 230 a j., m. svůj. Mnoho rozmanitých nesprávností je ve vazbách předložkových. Mechanicky se klade předl. *vůči* místo vhodnějších výrazů, na př. stanovisko vůči přirozenému právu 101 (pod. 23, 24, 43, 49, 54 a j.) m. *k;* užití metody vůči pochodům myšlenkovým 81 (pod. 141 a j.) m. *na;* B. ho (směr!) zastupoval vůči vnějšímu světu 179 (a pod. 29 a j.) m. vzhledem k, pro.

Místo předl. *podle* bývá zpravidla *dle:* rozděliti (směry) dle šesti hledisek 139 a pod. na každé stránce. Nevhodně se užívá předložky *k vůli* (dobro, po kterém toužíme k vůli němu samému 88 m. pro ně samé), *z* (z tohoto hlediska 222 m. *s*).

Zajímavým reflexem neumělé snahy po charakteristické spisovné vazbě jsou věty: třetí (člověk) se bude cítit hluboce dotčenu 346 m. dotčen; (dva názory), jež se snaží býti právu významu vlastností reálna 224 m. snaží se vyhověti, učiniti zadost. Nepřirozeně zní příslovce m. instrum. ve větě: shledávati jej (předmět) světle nebo tmavě, slyšitelně nebo tiše, tvrdě n. měkce, sladce n. hořce 177. Docela libovolně a bez pravidla se střídá jmenný a složený tvar příd. jmen v doplňku: náboženství je oprávněné 118 m. oprávněno, a pod. často; předpoklady jsou vědám společny 4 m. společné, a tak často.

U slovesa bývá často v trpné přechodníkové vazbě vynecháno sloveso pomocné, na př. dospíváme k »duševědné« psychologii, která, hlásaná již Diltheyem, je nyní... 82 m. byla hlásána... a je nyní, a pod. 43, 58, 168 atd. Někdy bývají bez potřeby zaměňovány slovesné časy, na př.: chceme se vrátiti k těmto otázkám až na konec, když jsme podali přehled vší filosofie 134 m. až podáme.

Zbytečně často se klade rod trpný m. činného (media): bylo mluveno 149 m. mluvilo se, stejným směrem jsou neseny úvahy 123 m. nesou se. Zvratné zájmeno je vynecháno ve výrazích: Fechner kolísá mezi tímto stanoviskem 237 m. kolísá se a pod. 44, náboženství koření v myšlence 117 m. koření se. Kondicionál m. indikativu bývá často při spojce *aniž* (definice... omezuje tedy jen východisko psychologického badání, aniž by předbíhalo výsledkům 80 a pod. velmi často). —

Mnohá chyba a nejasnost byla způsobena přemrštěnou snahou po stručnosti. Někdy bývá vynechána předložka tam, kde jí vyžaduje větné spojení, na př.: optimismus prohlašuje jej (svět) buď za nejlepší ze všech možných světů nebo aspoň schopný pokroku 140 m. za schopný, pod. 236. Podst. jméno mělo být

opakováno ve větě: pojem poměru závislosti je daleko obecnější nežli poměru kausálního 211 m. nežli pojem poměru kausálního. Nevhodná brachylogie je, řekne-li se: pojednáme o pojmu a úvodu do filosofie 5 m. o pojmu filosofie a úvodu do ní; v jeho (Hobbesových), jakož i v úvahách jeho nástupců 50 m. v jeho úvahách, jakož i v úvahách jeho nástupců. Nemožný způsob v češtině je spojovati dvě předložky u jednoho jména, dokonce pak předložky s různým pádem (vedle a před čistě teoretickým úkolem 7 m. vedle čistě teoret. úkolu a před ním; mimo a za poznáním člověčenstva 168 m. mimo poznání a za ním atd.). Nesprávná zeugmata vznikají spřežením sloves, majících různou pádovou vazbu, k jednomu předmětu, na př.: Herbart považuje a používá za základ také metafysiku 77 m. považuje metaf. za základ a používá jí za základ; předmět, jemuž se lze naučiti a nacvičiti 30 m. jemuž se lze naučiti a jejž lze nacvičiti; sofisté učili a drželi moudrost 7 m. učili moudrosti a drželi ji, a pod. 141 a j. K tomu se pojí také časté anakoluty, které vznikly spíše snad z roztržitosti než z neumělosti, na př.: dílem, kterou 35 m. kterým atp.

Toto velké množství chyb ukazuje na to, že se překladatel opravdu málo vyzná v svém jazyce a že má daleko do obratnosti ve vyjadřování, kterou bychom mohli očekávati u překladatele troufajícího si na obtížné filosofické dílo. Není tedy divu, že často narážíme na místa, jež jsou stilisována tak nevhodně, nedbale nebo neobratně, že jim ani nerozumíme. Na př. na str. 165: Podle svých směrnic vyskytuje se positivní způsob myšlení v Anglii od Fr. Bacona; nebo na str. 303: dle toho (!) je pojem náboženství, to, co je všem jeho formám společné, znakem jeho pravdy; na str. 228: budeme tudíž nuceni jej (názor) prolomit, resp. doplnit a tím k přijetí psychologické kausality oprávněni; nebo na str. 203: lze ve starověku mluviti ještě o materialismu stoickém, pokud tito (kdo?) prohlašovali vše existující za tělesné 203 atd.

Takových nejasností by bylo lze citovati z celé knihy nesmírně mnoho, na př. na str. 6, ř. 21 n.; 12, ř. 31—24; 16, ř. 2—4, 20, ř. 12—16; 39, ř. 25; 44, ř. 21—24; 78, ř. 14—16 atd. Také hromadění stejných pádů různě navzájem závislých způsobuje často myšlenkové rebusy, na př.: samostatného zkoumání poznávací mohutnosti a kritiky její výkonnosti 165, určení pojmu obsahu vědění 41, směrnice metafysických rozborů podstaty věci 30 a pod. K tomu ke všemu ještě přistupuje úplná bezradnost v interpunkci, anarchie v pořádku slov a více než průměrné množství tiskařských chyb. Je to tedy velmi smutný obraz, který nám podává tento český překlad po jazykové stránce. Maně se ptáme

při četbě, kde jsou příčiny tohoto chatrného jazykového vzdělání u našich odborných pracovníků, a vnucuje se nám odpověď, že velkou vinu v tom má naše střední škola. Vždyť v praxi náš student od IV. třídy neslyší už nic o české mluvnici a jen tu a tam něco o správné frazeologii. Potom ovšem lze pochopiti, že je u nás bílou vranou spisovatel nebo překladatel píšící dobře česky. Ale to je jiná věc, snad se k ní ještě někdy vrátíme. Těším se, že nebude tento obšírný referát o Sýkorově překladě bez užitku, protože je docela možné, že se bude chystat jeho druhé vydání, a potom snad by bylo lze mnoho z jeho vad napravit.

Jiří Haller.

Z kanceláře Slovníku jazyka českého. Od 1. května 1929 do 31. října 1929 byly do Slovníku odevzdány tyto úkoly: 1. *Schönfeld*, Einige Übersetzungen 1775; Slabikář 1775; Historie o hraběti Jindřichu 1775; Připíjení mládenecké 1775; Kázáníčko na vidění Ezechielovo 1775; Krátký výtah života sv. Bonaventury 1776; *Khun*, Mravná kázání 1776; Školní řád všeobecný 1776; *Gostko*, O živlech 1776; Kniha metodní 1—3, 1777; *Pelcl*, Předmluva k Příhodám 1777; *Trutnovský*, Zpráva o chování 1777; *Špreng*, Kratičká kázání 1777; *Tomsa, Braun*, Bajky 1777. 2. *Kramerius*, Mladší Robinson 1808; *Jan Nejedlý*, Numa Pompilius 1808. 3. Pražské noviny 1830. 4. Vesna 1839; Časopis Čes. musea 1839. 5. *Procházka*, Dobrý tón 1839; *Pũner*, Žen se štítí 1839; *Svoboda*, Školka 1839; *Michl*, Literaturní letopis 1839; *Michl*, O věcnicech 1839; *Zahradník*, O přísaze 1839; *Hyna*, Katechismus 1839. 6. *Erben*, Čes. pohádky 1844—1913. 7. *Klácel*, Listy přítele 1847; *Frost*, Jen s pravdou ven 1849—1862. 8. Lumír 1851, I. pol. 9. *Shakespeare* (přel. *Čejka)*, Král Jindřich V. 1858. *Shakespare* (přel. *J. Malý)*, Král Jindřich VI. 1; *Shakespeare* (přel. *Čejka)* Antonius a Kleopatra 1858. 10. *H. Jireček*, Slovanské právo I, 1863, II, 1864; *Klicpera*: Lazebník, Pražské tetičky, Boleslavovci, Běla, Zasnoubení po pohřbu, Sv. Ivan 1863; *Tomíček*, Zábavné povídky I, II 1863; *Kvíčala*, Herodotovy Dějiny 1863—1864. 11. *Janda*, Pod Vyšehradem 1869; *J. Kuchař*, Básně; *Nečásek*, Mileva 1869; *V. Vlček*, Milada 1869. 12. *Durdík*, O poesii a povaze lorda Byrona 1870; *Durdík*, Dějepisný nástin filosofie novověké 1870; *Janda*, Anna Městecká 1870. 13. *Šmilovský*, Kmotr Rozumec 1872; *Podlipská*, Osud a nadání 1872; *Stašek*, Václav 1872; *Stankovský*, Sólové výstupy 1872. 14. *Třebízský:* Bludaři 1873, Vodníkova nevěsta 1873, Pod skalami 1873, Očista 1877, Anežka Přemyslovna 1878, V červáncích a lesku kalicha 1879, Z našich dědin 1880, Příšery 1880, Cestou křížovou 1880, Stadický král 1881, Trnová koruna 1881. 15. *Neruda*, Studie krátké a kratší II, 1876. 16. *Sova:* Soucit i vzdor 1894, Zlomená duše 1896, Vybouřené smutky 1897, Prosa 1898, Ještě jednou se vrátíme 1900, Ivův román 1902, Balada o jednom člověku 1902, Povídky a menší črty 1903, Vý-

pravy chudých 1903, Tři zpěvy dnešků a zítřků 1905, Dobrodružství odvahy 1906, Lyrika lásky a života 1907, O milkování 1909. 17. *V. Mrštík,* Moje sny I, 1902, II, 1903. 18. *Šlejhar:* Povídka z výčepu 1908, Předtuchy 1909, Z chmurných obzorů 1909, Rozvrat 1910, Vraždění 1910, Z Prahy 1910, Maloměstské idyly 1911. 19. *Klostermann:* Mlhy na Blatech 1909, Supplent 1913.

Spisy zde jmenované vyexcerpovali pp. (v závorce uvedeno číslo a počet vyexcerpovaných lístků): Dr. *M. Brožová,* red. Ottova Slovníku v Praze (č. 2, 4800); *V. Čapek,* řed. cukrovaru v. v. v Čelakovicích (č. 6, 5328; č. 18, 9425); *Jar. Hofman,* prof. gymn. v Praze (č. 3, 4712); *Engelbert Indra,* ředitel měšť. škol v. v. v Praze (č. 8, 3553); *Jan Kolářík,* řed. měšť. šk. v Polešovicích (č. 11, 13123); *Fr. Krejčová,* prof. v Pardubicích (č. 17, 16076); Dr. *V. Mostecký,* prof. gymn. v Jindř. Hradci (č. 4, 11337; č. 5, 6972); *Jan Pavlík,* prof. v. v. v Plzni (č. 7, 6700); Dr. *Jarmila Pavlíková-Mašková* v Praze (č. 9, 4876); *Fr. Poledne,* prof. gymn. v Náchodě (č. 16, 7014); *V. Rejman,* ředitel škol v. v. z Železnici (č. 13, 16527); *M. Ryšánková,* choť prof. v Brně (č. 19, 6545); *L. Seifert,* prof. gymn. v Pardubicích (č. 15, 7500); *Jos. Starý,* odb. učitel v Petřkovicích (č. 10, 11426); *Ferd. Stocký,* tajemník Akad. domu v Praze (č. 12, 14188); *Fr. Vlasák,* pošt. inspektor v. v. v Praze (č. 14, 10325); Dr. *Alois Získal,* prof. gymn. v Praze (č. 1, 16202).

Úhrnem bylo odevzdáno od 1. května do 31. října 1929 174.629 l.

Z NAŠICH ČASOPISŮ.

V Nár. pol. uveřejnil p. Frant. S. Paukner článeček »Kdy ustálíme český pravopis?« Počíná slovy: »Prý se bude jednodušiti český pravopis«. Co zde znamená slovo »jednodušiti«? A kdo bude »jednodušiti«? Jsou u nás lidé, kteří se nemohou dočkati, brzo-li místo dnešního *bili, bily, byli, byly, bílý, býlí* budeme psáti bez rozdílu *bili;* nedávno se k nim přihlásil vydavatel sešitku, v němž se střídaly obchodní inseráty s odstavci, novým, zjednodušeným pravopisem doporučující tento nový, zjednodušený pravopis. Rudé právo přišlo mu na pomoc 19. listopadu a vyslovuje naději, že poznáme zbytečnost českého *ř* a budeme místo *rýha, Říha, rým, Řím* psáti (a snad časem i vyslovovati?) jen *riha, rim.* Pošetilostí se u nás děje dost, ale snad se přece najdou i u nás lidé, kteří dovedou takovéto volání po »zjednodušení« pravopisu oceniti. Aspoň na tak dlouho, než dojde k něčemu, co již dávno se mělo státi. My, Slované, máme několik spisovných jazyků, a ty se píší nestejným pravopisem, ba i nestejným písmem. Že by se podařilo, vytvořiti ze slovanských jazyků nějaké slovanské esperanto, které by se stalo všeslovanským spisovným a dorozumívacím jazykem, mezi slovanskými filology snad nikdo doopravdy nevěří. Spíše by bylo možno pomýšleti na to, aby některý ze skutečných slovanských jazyků aspoň pro některé případy (na př. pro písemnictví vědecké, pro všeslovanské sjezdy a p.) byl přijat za společný jazyk dorozumívací; ale i něco takového by jistě naráželo na těžké překážky.

a jak nedávný pražský sjezd slovanských filologů ukázal, není potřeba něčeho takového ani příliš naléhavá. Ale snad přijde čas, kdy Slovanstvo pocítí a uzná potřebu, rozdíly mezi písemnictvím svých jednotlivých částí zmírniti jednotným písmem a jednotným pravopisem. Nešťastný rozdíl mezi *i* a *y*, mezi *r* a *ř* není jen v češtině; a kdo ví, nepřišla-li by pak doba, kdy bychom litovali, že jsme se *v písmě* vzdali rozdílů, které nás sbližují s velikou částí slovanských bratří.

»Daleko lepší by bylo místo jednodušení český pravopis konečně ustáliti«, míní p. Fr. S. Paukner. Skorem každým druhým rokem prý kupuje nové »Příručky správné mateřštiny« a nová »Pravidla hledící k českému pravopisu a tvarosloví«, ale po každé vidí, že to, co napsal podle vzorných úředních pravidel vloni, je letos podle nových těchto pravidel úplně špatné. O těch příručkách pomlčíme; nevíme, které p. P. má na mysli, a sami se vinni dáváme, že v leckteré z nich občas nalézáme věci, s kterými se nesrovnáváme. Ale p. P. by si měl někde dáti předložiti vyšlá vydání Pravidel; jistě by se podivil, kolikrát dvě léta uplynula od té doby, co vyšlo poslední vydání »Pravidel *hledících* k českému pravopisu a *tvarosloví*«, a kdyby jednotlivá vydání srovnával, neméně by se podivil, až by poznal, kolik změn v nich pochází z toho, že naši novináři a spisovatelé nedbají Pravidel, stále užívají nových odchylek od nich, a že upravovatelé nových vydání stále jsou nuceni obírati se pravopisnými novotami vznikajícími a šířícími se v novinách a v písemnictví. Kdyby toho nebylo, bezpochyby by shledal, že český pravopis není o nic méně ustálen, než je pravopis »všech kulturních národů«, na něž ukazuje. Rozdíl mezi námi a »všemi kulturními národy« je ten, že jejich vzdělaní příslušníci *šetří* jazykových a pravopisných pravidel, kterým se dostalo jisté sankce. A nejsou ani pravopisy jiných národů takovými vzory dokonalosti, jakými se snad zdají zdaleka Čechovi, který jich nezná. Nemluvme o pravopise anglickém, jehož složitost naplňuje uctivým úžasem každého, kdo si dovede představiti, co práce musí vykonati angličtí učitelé i žáci, aby vzdělaný Angličan dovedl pravopisně psáti; ale nesmíme zamlčeti, že Angličan znak vzdělanosti nehledá v tom, že by měl pravopis stále ‚opravovati', ale v tom, že se snaží uznaným pravopisem psáti. Co by však řekl Čech, který stále vyhledává, co by se mělo v pravopise českém změniti, kdyby si uvědomil, co nedůsledností a obtíží má i na př. pravopis francouzský, na pohled tak ustálený a vyrovnaný. Na př. totéž psané *geu* se čte v některých slovech jako *žű*, v jiných *žő* (na př. *mangeure* ‚rozežranina, žrádlo černé zvěře' — *mangeur* — ‚jedlík'); proč se neliší obé tak, že výslovnost *žű* by byla naznačena pravopisem *ju*, jako se na př. výslovnost *sű* naznačuje pravopisem *çu* (*glaçure* ‚glazura' v. *glacer* ‚něčím lesklým potahovati', *effaçure* ‚vyškrabanina, vyškrtnutí' v. slovesa *effacer*)? Slov, která se píší nestejně a také významem se různí, ale stejně se vyslovují (homonym), má franština spoustu (na př. *sain* ‚zdravý', *sein* ‚prs', *seing* ‚podpis', *ceint* ‚opásaný', [je, tu] *ceins* ‚pásám, pásáš', [il] *ceint* ‚pásá', *saint* ‚svatý', vysl. *sę*); z nich samých vidíme,

jak nestejně se tytéž hlásky psávají, a doklady toho by bylo snadno rozmnožiti i ze slov zvuku jinak nestejného. Je-li nedostatek něčeho podobného také známkou ustálenosti, je pravopis náš jedním z pravopisů nejustálenějších, ovšem potud, pokud jeho ustálenost sami nerušíme.

Jiné národy prý mají k poučení o pravopise a správnosti slov i rčení slovníky. My prý máme jen »spoustu ohromných slovníků všech moderních i již mrtvých jazyků, ... jenom podobného českého slovníku nemáme vůbec. ... Není nadsázkou, ale pravdou, hledá-li někdo dnes správné české rčení, že musí si je nejdříve přeložiti do jiného jazyka, vzíti cizojazyčný slovník německo-český, francouzsko-český, latinsko-český a pod., a tam teprve český výraz nebo pravopis najde. Je-li však vždy správný, je zase těžko říci ...«. Je-li to vše tak pravda, nebudeme hledati. Ale kdyby dnes vyšel český slovník, jakého by si p. P. přál, zítra bude zbytečný. Máme Pravidla českého pravopisu, ale nedbáme jich; a budeme-li míti sebe dokonalejší slovník českého jazyka, nebudeme ho zase dbáti. Nemáme dosti úcty ani k ustálenému pravopisu ani ke správnému jazyku. Každý Čech na př. z domova ví, a neví-li, může najíti v slovnících již dnes, že *pronajmouti* je něco docela jiného než *najmouti*. Ale je *v módě* viděti kdovíco krásy v hromadění zbytečných předložek (někde; jinde zase *móda* káže předložky vyhazovati), a proto každý den můžeme čísti v novinách, jak si p. X. *pronajal* byt tam a tam. A takových chráněnců *módy* máme dnes v našem ubohém jazyce plno; a nebude jinak, pokud se nezbavíme přesvědčení, že krása jazyka je v tom, mluviti a psáti stále a stále jinak, než se mluvilo a psalo až posud.

Anna Karenina či Kareninová? Otázka, jak by vlastně mělo správně po česku zníti jméno hrdinky známého románu L. N. Tolstého, nabyla významu časového tím, že se tento román v zdramatisované podobě dostal na jeviště Městského divadla na Kr. Vinohradech. V Nár. l. upozornil p. Č., že žena muže, který se jmenuje Karenin, po česku by se měla jmenovati Kareninová, třebas Rusové mají tvar jiný, Karenina; tvar Karenina hájil v listě poslaném redakci Nár. l. spis. Karel Štěpánek, jemuž red. Č. v témž časopise odpovídá 26. října. V této odpovědi red. Č. vyzývá nás, abychom o té otázce projevili své mínění; a projevujeme je, aby se nezdálo, že se tomu z jakékoli příčiny vyhýbáme.

Jde zde podle našeho soudu o otázku dvojí: máme-li a chceme-li ruský tvar podobných jmen na *-ina* přizpůsobovati jazyku českému, či nechati tvar ruský; a chceme-li míti tvar, jakého by žádala čeština, jak by měl zníti. Naše překlady z ruštiny se hemží tvary, které české nejsou: jsou to známá jména synů po otci na *-ovič (-evič)*, jako Ivanovič, Nikolajevič s koncovkou, jejíž český tvar by měl býti *-ovic (-evic)*, jak jej vidíme v příjmeních jako Kovařovic, Písařovic, Lobkovic, v místních jménech na *-ovice*, jako Janovice, Budějovice, Lobkovice, v označování rodinné příslušnosti nesklonným tvarem na *-ovic*, jenž je podle původu 2. p. mn. č. (Novákovic dům, učite-

lovic Mařka je dům Novákoviců, Mařka učiteloviců), a v slově *královic, královic*. Proto by nebylo nic neslýchaného, kdybychom i ruské příjmení ženy po muži nechali v českém překladu beze změny, jak se stalo v překladech románu »Anna Karenina« anebo dramatu »Taťána Rěpina«, na něž ukazuje p. Štěpánek; vždyť někdy necháváme v 1. p. beze změny ženská jména polská jako Marja Walewska (i 1. pády jako Biliński jsou vlastně nečeské), nechávají je beze změny někdy i příslušníci jiných národů a píší na př. Frau, Fräulein Walewska, madame, mademoiselle Walewska (i tvary jako Mary Pickford sem patří). Český cit ovšem žádá, zachováme-li již cizí tvar v pádu 1., aby nebyly podle něho v ostatních pádech zaváděny nestvůry jako 2. pády Tolstoje, Bilińskiho, Walewsky, aby se psalo a říkalo Tolstého, Bilińského, Walewské; ženským příjmením jako (Mary) Pickford bychom se i v 1. p. měli vyhýbati již proto, že by proti povaze českého jazyka musila v ostatních pádech zůstati nesklonnými. Kdyby se u nás zakořenily v 1. p. ruské, nečeské tvary Karenina, Rěpina (při nichž bychom si měli býti vědomi, že vlastně znamenají ženu nebo snachu Karenovu, Rěpovu, ne ženu Kareninovu, Rěpinovu, v kterémž významu se v ruštině ustálily), bylo by správné a českému mluvnickému citu by snad vyhovovalo, kdybychom je aspoň skloňovali podle vzoru našich přivlastňovacích příd. jmen jako *matčina;* a to naši překladatelé také činí, píší v 2. p. Anny Kareniny atd.

Mají-li však taková ženská příjmení v českém překladu míti tvar *naskrze* český, měla by zníti Kareninová, Rěpinová, jak žádá p. Č. Je pravda, že jména jako Karenin, Rěpin, Puškin jsou podle původu přivlastňovací příd. jména od jmen Karena, Rěpa, Puška a znamenala původně Karenův, Rěpův, Puškův, ale stejně je pravda, že tohoto významu dávno pozbyla a stala se samostatnými rodovými příjmeními, jejichž původ Rus právě tak necítí, jako Čech necítí původ příjmení Petrů, Martinů a p. Jak by *český* tvar příjmení ženy Kareninovy, Rěpinovy, Puškinovy atd. měl zníti, poučuje nás čeština sama tvary příjmení svých, docela obdobných s ruskými příjmeními na *-in*. Přivlastňovací příd. jména s touto koncovkou dnešní čeština tvoří jen ode jmen ženských (matčin, Annin, panin atd.), ale nebývalo tomu tak vždy; v staré době se tvořívala i od mužských kmenů na *-a, -i,* a zbytky toho se zachovaly v některých příjmeních a místních jménech, ovšem v hláskové podobě, která tento jejich původ poněkud zatemňuje. Přivlastňovací příd. jm. ode jmen mužských mají v češtině v 1. p. m. r. koncovku zdlouženou, v ostatních tvarech nezdlouženou *(otcův z otców, otcova* atd.); bylo to zdloužení v slabice zavřené, jaké vidíme posud ve skloňování jmen jako *vůz (vóz), vozu* atd. Zpodstatnělé tvary těchto příd. jmen, jaké nalézáme hojně v místních jménech jako Janov, Petrov (pův. Janóv, Petróv dvór a p.), staré střídání kvantity vyrovnaly tak, že krátká samohláska byla přenesena i do 1. p. (podobná změna nastala napodobením starých jmen místních za naší paměti v pražském místním jméně *Klárov,*

v němž vězí původní *Klárův ústav*). I přivlastňovací příd. jm. na *-in* mívala podobné střídání kvantity (na př. *matčín, matčina* atd.); stopa bývalé délky se zachovala v příjmeních a místních jménech jako Kubín (pův. ‚Koubův, Kubův'), Mašín (‚Máchův' nebo ‚Mášův'), Hroznětín (‚Hrozňatův dvůr'), Slavětín (‚Slavatův'), Hostín (Hostův nebo hostův, t. cizincův dvůr) atd., v nichž vyrovnání starého střídání kvantity šlo směrem opačným tak, že dlouhé *í* z 1. p. vytlačilo krátké *i* z pádů ostatních. Žena Kubínova, Mašínova je *Kubínová, Mašínová;* podle toho by *český* tvar ženských příjmení ruských jako Karenina, Řepina měl zníti *Kareninová, Řepinová.* A tomuto tvaru opravdu a čistě českému by podle svého citu dala přednost i redakce Naší řeči.

DROBNOSTI.

DAREBA S DAREBOU (13, 214). P. Fr. Sodomka, uč. ve Františkách u Skutče, píše nám, že také v tamějším kraji je tento způsob nadávek v obyčeji, a to v č. jedn. i mn. (srv. 13, 26). Slyšel na př. hospodáře, jak naříkal nad bujným dobytkem slovy »já nevím, co to mám teď za mrchy s mrchama«; říká se tam také (v obojím čísle) »ty seš darebák s darebákem, chytrák s chytrákem (ironicky, vedle toho »chytrák chytrácká«), co je to za pitomu s pitomou (též »pitoma pitomá«), jeslipak to nejni slon se slonem jedným« a pod. Slýchati také na př. »je to na tom světě bída s bídou« (s důrazem na slovese).

ZVÁTI (F. K.). Zní-li dnes přít. č. *zvu,* měl by přechodník přít. č. zníti *zva;* zní-li nezvykle, je nejlépe se do něho nenutiti a buď užíti jiného slovesa, u kterého přechodník je možný, anebo jej rozvésti v celou větu. V staré češtině přít. č. byl *zovu (zóveš — zovú)* a přechodník *(zuova)* se časem objevuje.

Oznámení. — Klub moderních filologů v Praze oznamuje, že pořádá k u r s s p r á v n é č e š t i n y, a to vždy ve středu od půl 7. do půl 9. hod. odpol. v reálce v Praze I. v Dušní ul. Přednáší dr. Jiří Haller. Školné za jeden semestr kursu činí 47.— Kč. První semestr trvá od 1. října do 15. února, druhý od 16. února do 30. června. Začátek letošního kursu je ve středu dne 20. listopadu 1929. Redakce Naší řeči doporučuje tento kurs svým čtenářům. Přihlášky se stále ještě přijímají.

Odpovědný redaktor: prof. dr. Josef Zubatý.
Tiskli Neuber, Pour a spol. v Praze-I., Bílkova ul. 17.